

PÅ TAMPEN

Spillkvelder i Gnisten

Hver onsdag mellom klokken 1830 og 2030 arrangeres det spillkveld i Gnisten, som ligger i Håsteinsgate 3 på Laksevåg. Birthe Sønstabø og Nouri Soufi inviterer til ulike brettspill, sjakk, kortspill og bordtennis.

TEGNESERIER

Av Kristian Hellesund

Sveitsiske bildeserier

Kjenner du til Rodolphe Töpffer? Mye kan tyde på at han er mannen bak den eldste tegneserieutgivelsen i Norge.

Hva er en tegneserie? Det finnes en rekke ulike definisjoner, og det er litt forskjellig hva ulike teoretikere vektlegger. For eksempel brukte Tor Edvin Dahl denne forklaringen i Norges første fagbok om tegneserier, «Tegneseriene – verdens mest populære lesestoff»: Tegneserier er «en historie fortalt i en fortløpende rekke tegnede bilder, med eller uten tekst». Morten Harpers definisjon fra bokserien «Tegneserier i og utenfor rutene» er slik: «Tegneserier er bilder i sekvens – med eller uten tekst». På mange måter er det en åpen definisjon, siden den dekker både tradisjonelle tegneserier trykt i hefter og aviser samt fremstillinger både digitalt og på andre materialer enn papir.

Hva er den eldste tegneserieutgivelsen i Norge? På mange måter handler det om hvilken definisjon man velger å bruke. Hvis en tegneserie også kan være utført som vevarbeid, glassmaleri eller veggpryd, finnes det en rekke eksempler på dette fra norske middelalderkirker. På mange måter bør man koble tegneseriebegrepet til en bestemt historisk periode eller hendelse. Tradisjonelt er det Richard F. Outcaults karakter «The Yellow Kid» som er vendepunktet. Figuren inngikk i en rekke vitsetegninger med tittelen «Hogan's Alley» publisert fra 1896, og disse inneholder flere tegneserietechniske fortellergrep. «Knoll og Tott» av Rudolf Dirks fra 1897 drar dette videre, og Dirks arbeidet i et uttrykk det ikke er tvil om at er en tegneserie. Begynnelsen på den niende kunstart er dermed knyttet til publisering i avis og etter hvert også hefter, magasiner og bøker, og det er i krysningspunktet mellom «The Yellow Kid» og «Knoll og Tott» vi finner den moderne tegneseriens opprinnelse. Alt som er publisert tidligere som har tegneserietrekk, bør dermed klassifiseres som før-tegneserier, selv om vi kan finne både sekvensielle handlingsforløp og replikker med preg av snakkebobler.

I Norge har det vært vanlig å koble den aller første tegneserieutgivelsen til 1911 og det første juleheftet med «Knoll og Tott», «Knoll og Tott i Skole». «Knoll og Tott» og andre tegneserier var på trykk også i andre utgivelser før 1911. Blant annet kunne «Illustreret Familieblad» by på vedlegget «Brogede Blad» fra 1909. Enda tidligere var ukebladet «Allers», som i vedlegget «Tillæg til Allers Familie-Journal» hadde tegneserien «Onkel

tegnert og fortæller» fra 1904. Dette var ikke rene tegneseriehefter, men et brettet ark der det blant annet ble trykt franske tegneserier.

Tegneserier er et blandet medium. Den typiske, tradisjonelle tegneserien i Norge er en blanding av tegninger og tekststykker. Dette ser man spesielt tydelig i tegneserier som «Nr. 91 Stomperud» og «Ingeniør Knut Berg». Samtidig var det en tradisjon for å gjøre tegneserier med snakkebobler og tankebobler mer tekstpreget. Det ser vi blant annet i presentasjonen av «Fantomet» i Aftenposten. Selv om tegneserier hadde operert med snakkebobler siden trettitallet, var det først på åttitallet at de forklarende tekstene til tegningene forsvant i avisen.

Det er flere tanker rundt hvorfor norske tegneserier har vært så teksttunge. Man kan snakke om tegneseriens nærhet til bildeboken, der også bilder og tekster smelter sammen til en helhet. På syttitallet var Jo Lie en av de ledende tegneserieteoretikerne her til lands. Han så for seg en akse der man kunne gå fra bok til illustrert bok og videre til bildebok og tegneserie før man endte opp i tegnefilmene. På veien går man fra det tekstbaserte til det bildebaserte. Lie brukte bildebøker med én tegning per side med tekst under som eksempel, og han slo fast at dersom teksten er sparsom og gir bildene en sammenhengende beretning, så er dette en tegneserie. I så fall har vi et annet tegneseriebegrep, der vi kan gå tilbake i tid og finne eldre eksempler enn for eksempel «Knoll og Tott».

Ulike norske vittighetsmagasiner på 1800-tallet brukte både vitsetegninger og sekvenser av tegninger. Blar man gjennom blader som «Vikingen», «Krydseren» og «Tyrihans», finnes det flere eksempler. Ett av de eldste er en sekvens fra «Vikingen» i 1864 kalt «Studenternes Krigsøvelser». Man vet lite om opphavspersonen, men det antas at det er en nordmann som står bak denne før-tegneserien.

En rekke ABC-bøker fra 1800-tallet har også sekvenser som kan minne om tegneserier. Et eksempel på dette er «Norsk Billedbog for Børn» fra 1888. Men enda eldre er utgivelsen «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» fra 1847. I følge tittelbladet er dette «Et comisk Album affattet i Tegninger af Jochum Træs-

nider og oplyst i kunstige Riim af Lars Riim-smed». Inne i boken finner vi både tegninger og tekster, og noen steder finner vi sekvenser av tegninger på samme side.

Det er ingen tvil om at dette er en danskspråklig utgivelse. Derfor har man i det danske tegneserieleksikonet «Komiklex» valgt å kalle «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» for den eldste danske tegneserieutgivelsen. Men studerer man tittelsiden nærmere, dukker det opp noen interessante detaljer. Utgivelsen er et samarbeid mellom et dansk og et norsk forlag. Selv om utgivelsen er i dansk språkdrakt, har den også utgivelsessted Christiania, og forlaget Feilberg og Landmark er utgivere. Dermed kan vi konstatere at «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» også er en norsk utgivelse, og det vil være mulig å kalle innholdet for en tegneserie.

Jochum Træsneider og Lars Riimsmed er pseudonymer valgt av utgiverne, og boken «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» kom ut omtrent samtidig på både svensk og nederlandsk. Utgangspunktet er den tyske boken «H. Steckelbein», som er en bearbeiding av Rodolphe Töpffers bok «Histoire de M. Cryptogame».

Rodolphe Töpffer kom fra Sveits. Töpffer var lærer, og han drev også en internatskole. Han laget bildefortellinger til sin egen fornyelse, men de var også til glede for elever og Töpffers venner. Etter hvert ble han utfordret til å gi ut bildefortellingene, og de dukket opp i flere ulike europeiske aviser. Senere kom det flere bokutgivelser, og han laget også teoretiske avhandlinger rundt bildefortellingene sine.

Førsteutgaven av «Herr Stankelbeens mærkværdige Reiser og selsomme Eventyr til Vands og Lands» er lite kjent her til lands. Boken finnes ikke i Nasjonalbiblioteket eller andre norske biblioteker, og den er ikke nevnt i «Norsk Tegneserie Index». Det er grunn til å tro at den vil bli et viktig objekt for norske tegneseriesamlere i tiden som kommer.

